

12-MAVZU. MISSIONERLIK VA PROZELITIZMNING SIYOSIY-IJTIMOIIY XAVFI

Reja:

- 1. Missionerlik va prozelitizmning mazmun-mohiyati.**
- 2. Missionerlik faoliyatida ijtimoiy tabaqalar bilan ishlash strategiyasi.**
- 3. Diniy sektalar va ular faoliyatining oqibatlari.**
- 4. Missionerlikka qarshi kurashning huquqiy-amaliy asoslari.**

Tayanch tushunchalar: *Missionerlik, prozelitizm, sekta, diniy sektalar, diniy tashkilotlar, iyegovo shohidlari, yettinchi kun adventistlari, missiya, Bibliya jamiyati.*

1. MISSIONERLIK VA PROZELITIZMNING MAZMUN-MOHIYATI.

Missionerlik soʻzi asli lotincha boʻlib, «yuborish», «vazifa topshirish» degan maʼnolarni anglatadi. Missionerlik bilan yonma-yon ishlatiladigan prozelitizm esa, toʻgʻridan-toʻgʻri biron bir dinga ishongan fuqaroni oʻz dinidan voz kechishga va oʻzga dinni qabul qilishga qaratilgan harakatlarni anglatadi. U oʻz mohiyatiga koʻra missionerlikning tarkibiy qismi hisoblanadi.

Maʼlumotlarga koʻra, dunyodagi umumiy missionerlarning 2/3 qismini xristian missionerlari tashkil etadi. Dastlabki xalqaro xristian missiyalari, 1910 yilda Shotlandiyaning Edinburg shahrida paydo boʻlgan edi. Bugungi kunda yuzlab shunday maqomga ega missiyalar faoliyat koʻrsatmoqda. Ularni yanada rivojlantirish, yetarli moddiy, maʼnaviy va inson resurslari bilan taʼminlash juda yaxshi yoʻlga qoʻyilgan.

Odatda, xalqaro missiyani tashkillashtirishda maʼlum bir konfessiyaning barcha shaxobchalari qatnashadi. Masalan, tashkilotning nashriyoti uni tegishli adabiyotlar bilan taʼminlasa, tadqiqot markazi muayyan mamlakat aholisi, uning hayot tarzi, urf-odatlar, zaif tomonlari haqidagi maʼlumotlarni yigʻish va diniy adabiyotlarni mahalliy tillarga tarjima qilish bilan shugʻullanadi. Missiyani moddiy-moliyaviy taʼminlashda ishlab chiqarish tuzulmalarining, missioner kadrlar tayyorlash va koʻngilli homiylarni topishda missionerlik bazalarining ahamiyati beqiyosdir. Mana shunday kuch va tayyorgarlik bilan xalqaro missiya istalgan mamlakatda tegishli targʻibot-tashviqot ishlarini samarali tashkil etishiga shubha qilmasa ham boʻladi.

Ayni damda, missionerlik faoliyati bilan faol shugʻullanishga harakat qilayotganlar orasida bahoiylar, krishnachilar bilan bir qatorda yangi paydo boʻlgan sektalar borligini ham taʼkidlash zarur.

Sekta bu – faqat oʻzini haq din, insonlarni najotga yetkazuvchi deb daʼvo qiladigan, aslida esa muayyan siyosiy va iqtisodiy maqsadlarni koʻzlaydigan guruh hisoblanadi. Psixologlar mazkur sektalarni «ommaviy ijtimoiy-psixologik qirgʻin quroli» deb taʼriflaydilar. Diniy sekta deganda maʼlum bir dindagi rasmiy aqidalarga zid ravishda ajralib chiqqan yoki mavjud dinlar va konfessiyalarga umuman aloqasi boʻlmagan holda din bayrogʻi ostida faoliyat koʻrsatadigan guruhlar tushuniladi.

Bugungi kunda missionerlik faoliyati bilan asosan turli sektalar shug'ullanadi. Hozirgi kunda taxminan 5000 ta sektaning faoliyati aniqlangan. Ma'lumotlarga ko'ra, mamlakatimiz bilan chegaradosh bo'lgan davlatlarda «Bogorodichiy sentr», «Serkov ob'edineniya», «Serkov Iisusa», «Serkov Novogo Zaveta», «Beloye bratstvo», «Bojestvenniy orden Pervogo Angela», «Farxat ata», «Dianetika» kabi yuzlab diniy sektalar faoliyat olib bormoqda. Iblisga ibodat qilishga asoslangan «Satanizm» sektasi ham ayrim qo'shni respublikalarda keng tarqalmoqda. Ayrim ma'lumotlarga ko'ra, o'ta xavfli bo'lgan mazkur sektaning Rossiyada 100 ming, Yer yuzida 5 milliondan ortiq tarafdori bor. Mazkur sektalar aholining diniy bilimlari pastligidan foydalanib, oxiratning yaqinligi bilan qo'rqitish hamda asosan yoshlar va moddiy ahvoli nochor bo'lganlar ichida tashviqot olib borish yo'li bilan o'z tarafdorlarini ko'paytirishga harakat qilmoqda.

2. MISSIONERLIK FAOLIYATIDA IJTIMOIIY TABAQALAR BILAN ISHLASH STRATEGIYASI.

Missionerlar makon va zamonga moslashgan holda o'z uslub va vositalarini doimiy takomillashtirib kelganlar. So'nggi vaqtlarda ular ma'lum bir ijtimoiy qatlamni ajratib olib, maqsadli ish olib borishga intilmoqdalar. Jumladan, missionerlar asosiy e'tiborni aralash millat vakillaridan iborat oilalarning a'zolari, ilgari hech bir dinga e'tiqod qilmagan, og'ir xastalikka, judolikka, moddiy qiyinchilikka duch kelgan, axloq tuzatish muassasalaridan chiqib kelgan, ya'ni moddiy va ma'naviy ko'makka muhtoj kishilarga qaratmoqdalar.

Ziyolilarning turli qatlamlari ichida san'at sohasi xodimlari, kutubxonachilar, o'rta maktab o'qituvchilari, turli idoralar xizmatchilari faol missionerlik targ'iboti obyekti sifatida tanlanayotganini ham qayd etish lozim. Bunday yondashuvda o'ziga xos mantiq bor. Masalan, prozelit san'atkor san'atning hissiy-emotsional ta'sir quvvatidan foydalanib, e'tiqodiy bosim o'tkazishda yuqori samaradorlikka erishishi mumkin bo'lsa, e'tiqodini o'zgartirgan kutubxonachida esa «o'lja» sifatida tanlanganlar bilan yakka tartibda ishlash imkoniyati mavjud bo'ladi.

Missionerlarga tabiatan ishonuvchan, tashqi ta'sirga moyil bo'lgan va ayni paytda, hayotda sabr-bardoshli va fidoiy bo'lish bilan bir qatorda hamisha ma'naviy-ruhiy ko'makka, qo'llab-quvvatlashga ehtiyoj sezadigan ayollarga ham alohida e'tibor bilan qaramoqdalar. Ularning maqsadi jamiyatda beqarorlikni keltirib chiqarish, ijtimoiy va milliy totuvlik asoslariga rahna solishdir.

Qayd etilgan misollar ham missionerlik obyekti sifatida tanlanayotgan qatamlar doirasi muntazam ravishda kengayib borayotganini ko'rsatadi. Missionerlar o'zlarining targ'ibotchilik faoliyatini kuchaytirish maqsadida xilma-xil va turli davrlarga mo'ljallangan dasturlar ishlab chiqqanlar.

Xristian nazariyotchisi Luis Bush xristian missionerlari alohida e'tibor qaratishi lozim bo'lgan hudud - shimoliy kenglikning 10 va 40-parallellari orasida joylashgan, deb hisoblab, uni «10/40 OYNA», deb atagan edi. Ushbu parallellar orasi esa buddaviylik konfutsiylik xinduiylik, islom, sintoiylik va daosizm dinlari keng tarqalgan hududlar hisoblanadi. Bu hududda Osiyoning 40 ga yaqin, Afrika qit'asining 20 dan ortiq davlati joylashgan. Missionerlikda eng avvalo hududlarga

xos xususiyatlar inobatga olinadi. Masalan, «10/40 OYNA» hududiga kiruvchi mamlakatlarning o'ziga xos xususiyatlari, aholisining diniy qarashlari, turmush tarzi, missionerlik faoliyatini olib borishda e'tibor berilishi zarur bo'lgan jihatlar xaqida batafsil ma'lumotlar shakllantirilgan.

Ma'lumotlarga ko'ra, hozirgi kunda dunyodagi 3000 ga yaqin etnik guruhlar to'laqonli faoliyat yuritadigan cherkovlarga ega emas. «Uiklif» xalqaro xristian missiyasi «Xushxabar»ni 600 dan ortiq tilga tarjima qilgan. Ularning harakatlari natijasida 45 million kishi «Muqaddas kitob» tarjimasi bilan tanishgan. Hozirgi kunda ushbu missiya dunyo bo'yicha mavjud 6913 ta til guruhidan 1376 tasida ish olib bormoqda. Bunda avvalo tilning lingvistik tadqiqoti amalga oshiriladi va bu ish oxir-oqibatda «Injil» ni o'sha tilga tarjima qilish bilan yakunlanadi. Missiyaning dunyoning 60 davlatida faoliyat yuritayotgan 5277 ta va maxsus tayyorgarlikdan o'tayotgan 442 ta missioneri oldiga ana shunday vazifa qo'yilgan.

Dunyo xalqlarini injillashtirish bo'yicha mavjud rejalar haqida ham ta'kidlash lozim. 2002 yilda nashr etilgan AQSHda «Butunjahon xristianligi tendensiyasi» kitobida 2000 yilgi ko'rsatkichlar va 2025 yilgacha erishishi lozim bo'lgan holat qiyosiy tahlil qilingan. Xususan, unda yozilishicha:

- Yer yuzi aholisining «Injil» bilan tanishtirilishi 73,1 foizdan 100 foizga yetkazilishi;
- dunyo aholisi tarkibidagi xristianlarning ulushi 33 foizdan 40 foizga o'sishi;
- xristianlarning 10 foizini tashkil qilgan missionerlarning ulushi 20 foizga ko'tarilishi;
- xristianlar o'z daromadlarining 1,8 foizini cherkov hisobiga o'tkazib kelishgan bo'lishsa, bu ko'rsatkich 3 foizga yetkazilishi;
- har 3000 kishiga 1 ta missioner to'g'ri kelgan bo'lsa, bu ko'rsatkich har 1000 kishiga 1 ta missionerni tashkil etishi;
- cherkov mavjud bo'lmagan, aholisi 50 000 dan ortiq 116 ta shaharning barchasida cherkovlar yuzaga kelishi;
- cherkovlar tuzilmagan 1000 dan ortiq etnik guruhning har birida cherkovlar tashkil etilishi;
- Yo umuman tarjima qilinmagan, yoki qisman tarjima qilingan barcha tillarga «Injil» tarjima qilinishi lozim.

Real vokelik va missionerlar tomonidan amalga oshirilayotgan harakatlarni o'rganish, afsuski, bu rejalarda belgilangan maqsadlarga asta-sekin bo'lsa-da, erishilayotganini ko'rsatadi.

Yuqoridagilar bilan bir qatorda, missionerlikda yoshlarga alohida e'tibor berilayotganini ta'kidlash lozim. Yoshlarning faol ijtimoiy kuchga aylanib borayotgani bugungi kunda ularning turli mafkuraviy ta'sir va tazyiqlarning asosiy obyektiga aylanishiga olib keldi. Bunda ularning jamiyatning hali yetarli tajribaga ega bo'lmagan, tashqi ta'sirlarga tez beriluvchan va ayni paytda, eng harakatchan qatlami ekani inobatga olinmoqda. Missionerlikning taniqli nazariyotchisi Patrik Djonstoun talaba yoshlarni missionerlik faoliyatining asosiy obyekti deb qarab, o'zining «Dunyo operatsiyasi» kitobida shunday yozadi: «Butun dunyoda universitet va kollejlarda 37 million talaba tahsil oladi. Ularning ko'plari 20 yildan

so'ng yirik mansablarni egallashadi». Ushbu fikrlar missionerlarning jamiyatning ertangi kunini belgilab beradigan avlod ongini egallash, nazorat qilishni ko'zlab ish yuritayotganini anglash imkoniyatini beradi.

Xayriya yordamlari ko'rsatish ham missionerlikdagi eng qadimiy va samarali usullardan biri hisoblanadi. Bunda turli tadbirlar uyushtirilib, ularga asosan yoshlar jalb etiladi. Beg'araz deya taqdim etilayotgan, aslida jamiyatning yordamga muhtoj qatlamlarini aniqlash va so'ngra ular bilan maqsadli ish olib borishni ko'zlaydigan bunday harakatlar hatto «Yangi yil», «Navro'z», «Xotira va qadrlash kuni» kabi xalqimizda keng nishonlanadigan bayramlar davomida ham g'arazli maqsadlarda amalga oshirilishi kuzatilgan.

Missionerlar o'zlari ko'rsatayotgan «yordamni» shu bayramlar ruhiga moslashtirishga ham harakat qilmoqda. Uyma-uy yurib «Xushxabar» yetkazish usulining o'ziga xos xususiyatlari. Bu usul missionerlarga odamlar bilan kunning dolzarb masalalari haqida suhbatlashish, ularning dardlariga qiziqish bildirish va ushbu muammolardan chiqish yo'llarini ko'rsatib berishni taklif qilib, o'z tashkilotlariga jalb qilishga asoslanadi. Bu missionerlikni amalga oshirishda eng yaxshi samara beradigan va katta mablag' talab qilmaydigan usullardan biri hisoblanadi. Masalan, ushbu usuldan faol foydalayotgan «Iyegovo shohidlari» oqimi a'zolari, o'zlarini go'yoki, Iso Masih o'z havoriylariga buyurgan yo'ldan foydalanayotganlarini da'vo qilib, muayyan hududda «tayanch nuqta»ni shakllantirish va unga suyangan holda yaqin qo'shnilar orasida uyma-uy yurib adabiyotlarni tarqatish, maktab o'quvchilari va yoshlar orasida targ'ibot ishlarini olib borishga alohida e'tibor bermoqda. Bunday maqsadli faoliyat natijasida iyegovochilar soni yildan yilga ortib bormoqda va bugungi kunda dunyo bo'yicha qariyb 7 millionni tashkil etmoqda.

Ta'lim-tarbiya sohasidagi missionerlikdan ko'zlangan maqsadlar. Ta'lim tizimi bosqichlari o'rtasidagi o'zaro bog'liqlik tufayli g'oya va qarashlarni singdirishdagi tadrijiylik ta'minlanadi. Shu bilan birga, talim jarayonida amalga oshirilgan targ'ibot natijalarini bevosita tekshirib ko'rish va uni takomillashtirib borish imkoniyati ham mavjud. Bu kabi xususiyatlar missionerlarning ta'lim tizimiga alohida e'tibor bilan qarashini keltirib chiqarmoqda. Adventistlarning dunyo bo'yicha 5000 dan ortiq o'quv markazlariga, pyatidesyatniklikning eng yirik oqimlaridan biri – «Xudo assambleyalari» cherkovlari bir necha kollej va Bibliya maktablariga egalik qilayotgani ham aynan shu bilan izohlanadi.

Jumladan, O'zbekiston istiqlolining dastlabki yillarida missionerlar turli volantyor tashkilotlar niqobi ostida mamlakatimiz ta'lim tizimiga kirib olishga uringanlari kuzatilgan. Ular yurtimizdagi mavjud ta'lim muassasalarida turli til, kompyuter, sport to'garaklari tashkil etish niqobi ostida talaba va o'quvchilar orasida o'z dinlarini targ'ib qilishga harakat qilgan.

Missionerlikda mahalliy tillarda xristianlikni targ'ib qiluvchi adabiyotlarni chop qilish va tarqatish ham eng ko'p qo'llaniladigan usullardan biridir. Kichik hajmdagi qo'llanmalar juda ham ta'sirchan qilib yoziladi. Odamlarning e'tiborini jalb qilish uchun uni chiroyli suratlarga boy etib chop etiladi. Ularda dinni qabul qilishga ochiq-oydin taklif qilinmaydi. Ammo adabiyot oxirida qo'shimcha

ma'lumot olish uchun tashkilot manzili yoki telefoni keltiriladi. Risolani o'qigan va diniy bilimi sayoz bo'lgan inson uning ta'siriga tushishi mumkin. Ma'lumotlarga ko'ra, «To'liq injil xristianlari» oqimi yangi vakillarining yarmidan ko'pi dinni qabul qilishlarini xristian adabiyotlari ta'siri bilan bog'lashadi. Adabiyotlarni olib kirish va tarqatish ko'pincha mavjud qonunlarga zid ravishda amalga oshiriladi. Tajribali missionerlar o'z maqsadlari yo'lida hatto o'zbek mumtoz adabiyotdan ham «unumli» foydalanayotganini ko'rsatadi.

Xususan, ular o'z maqsadlari yo'lida badiiy adabiyot namunalari mazmunini buzib talqin qilishdan ham toymayotganiniqayd etish lozim. Ayrim missionerlar respublikamizda masihiylikni targ'ib qilishda Alisher Navoiy she'rlaridagi muayyan misralardan foydalanishga intilayotgani ham fikrimizning tasdiqlaydi.

Masalan:

Bir qadah bersang, qo'yarmen butqa yuz, ey piri dayr,
Ikkisin olib, boshimg'a hasbatan lilloh, kel.
Garchi kelmay-kelmay o'lturding Navoiyni valek,
Ey Masih, oning mozori boshig'a goh-goh kel.

Bu ikki baytning asl mohiyatini tushunib olish uchun avval u qaysi g'azaldan yulib olinganini aniqlash, keyin o'sha g'azal matnini tahlil qilish zarur. Chunki baytlar o'rtadan uzib olinsa, ulardan ko'zlangan asl maqsad ochilmay qoladi. Oqibatda uning turlicha talqinlariga yo'l ochiladi. Bu ikki bayt Alisher Navoiyning «Xazoyin ul-maoniy» lirik to'plamidagi «Favoyid ul-kibar» deb nomlangan to'rtinchi devonning 387-g'azalidan yulib olingan. G'azal baytlarining nasriy bayoni quyidagicha: Bir qadah bersang, butga yuz qo'yaman, ey dayr (butxona, mayxona) piri, Ikkisini (qadah bilan butni) olib, Xudo haqi, boshimga kel. Garchi kelmay-kelmay, Navoiyni o'ldirding, lekin, Ey Masih (Iso), u(Navoiy)ning mozori boshiga ba'zan ba'zan kel.

May, jumladan, uning idishi bo'lmish qadah orqali tasavvufiy she'riyatda ishq ko'zda tutiladi. Dayr piri mayxonada qadah tutgani singari, lirik qahramon pirdan ishq mayi quyishini istayapti. Bundan tashqari, tasavvufda pir muridni Alloh ishqini yo'lida tarbiyalaydi. Murid, piri buyursa, may iste'mol qilishi, hatto, butga yuz qo'yishi ham mumkin. Ishq oshiqni piring har qanday buyrug'i bajarishga tayyor holga yetgani, ishq kamol topganiga ishora bor. Ammo bu yerda hech ham nasroniylik targ'ibi mavjud emas. G'azalda yorning kelmay-kelmay, Navoiyni o'ldirgani aytilib, Masihdan mozori boshiga ba'zan-ba'zan kelib turishi so'raladi. Xo'sh, nega aynan Masihdan so'ralayapti? Birinchidan, «Masih» deganda ham zimdan Yor ko'zda tutilgan, bevosita Iso payg'ambarning o'zi emas. Chunki lirik qahramon Yorga oshiq, Iso payg'ambarga emas. «Yor» deganda esa, albatta, Alloh taolo ko'zda tutiladi. Yorni tasavvuf shoirlari ba'zan «sanam» deb ham tilga olib ketaveradi. Bu yerda esa Masih bekorga tilga olinmayapti. Tasavvuf ramziyotida Masih – ruh ramzi. Shuning uchun uni ba'zan «Ruhulloh», ya'ni «Allohning ruhi» deb ham nomlashadi. Lirik qahramon aynan Alloh ruhining mozoriga yo'qlab kelib turishini istayapti. Demak, bu tasvirlarning nasroniylikka hech qanday aloqasi yo'q. Chunki, islom ta'limotiga ko'ra, 124 ming payg'ambarning hammasi – islom

payg'ambarlari. Shuningdek, Dovud (a.s.)ga tushirilgan Zabur, Muso (a.s.)ga tushirilgan Tavrot, Iso (a.s.)ga tushirilgan Injil ham, xuddi Muhammad (alayhissalom)ga tushirilgan Qur'on kabi samoviy kitoblar hisoblanadi. Faqat bir narsani yoddan chiqarmaslik kerakki, Tavrot tushganda Zabur, Injil tushganda Tavrot, Qur'on tushganda Injil mansux, ya'ni bekor qilingan.

Navoiy asarlarida uchraydigan Muhammad (alayhissalom)dan oldin o'tgan payg'ambarlar haqidagi talqinlarni hozirgi jahon dinshunosligi mezonlari bilan baholash ko'pdan-ko'p xato talqinlarga asos bo'lishi mumkin. Buni hech qachon yoddan chiqarmaslik kerak.

Shu xulosalardan kelib chiqilsa, Alisher Navoiyning:

La'lini sevdum, ko'zining qatlidin qayg'urmog'um,

Ne g'am o'lmaktin, kishi bo'lsa Masiho birla do'st, –degan baytida ham aynan kishi o'lganidan keyin ruhi qolishigasuyanilgani uchun ham Masiho tilga olingan. Lirik qahramon yorning la'l(lab)ini sevganini, ko'zining qatl etishidan qayg'urmaslik lozimligini ta'kidlab, o'limdan g'am chekmaslikka undayapti, chunki, uningcha, o'lgandan keyin kishi Masiho (ya'ni ruh) bilan do'st bo'ladi.

Demak, yuqoridagi misralar «talmeh san'ati»ning, ya'ni joy, tarixiy shaxslar, payg'ambarlar, avliyolar nomlarini o'z fikrini ifoda etishi uchun badiiy tasvir vositasi sifatida ishlatishning yorqin namunasidir.

Shuningdek, Missionerlik tashkilotlari xristianlikni targ'ib qilishda audio, video va elektron mahsulotlar, ro'znoma va oynomalar, teledasturlar, internetda onlayn o'quv kurslari tashkil etish yo'llaridan foydalanmoqdalar. Missionerlik mazmunidagi SD disklar ishlab chiqarish va tarqatish bilan shug'ullanuvchi qator xalqaro agentliklar ham faoliyat yuritmoqda. Bunday yirik tashkilotlardan biri – Global Recordings kompaniyasi bo'lib, u 21 milliy agentlikni birlashtiradi hamda 4562 til lahjalarida mahsulot ishlab chiqaradi.

Yevropa va Amerika qit'alarida missioner da'vatchilar mashhurlik borasida shou-biznes va kino yulduzlaridan qolishmaydilar. Ma'lum bo'lishicha, televideniye orqali da'vat qilishdan eng ko'p Adventist va To'liq injil xristianlari jamoalari foydalanadi.

3.DINIY SEKTALAR VA ULAR FAOLIYATINING OQIBATLARI.

Sektalarga xos xususiyatlar haqida gap ketar ekan, ayrim sektalar muayyan konfessiya doirasida shakllanib, asosiy e'tiborni sobiq e'tiqoddoshlari orasida targ'ibot olib borishga, ba'zi sektalar esa boshqa konfessiyaga mansub insonlar orasidan ham o'z tarafdorlarini shakllantirishga harakat qilishini ta'kidlash zarur.

Ayni paytda, hech bir konfessiyaga mansub bo'lmagan, muayyan shaxs – «ustoz», «yo'l boshchi» yoki «rahnamo» tomonidan asos solingan va aholining duch kelgan ijtimoiy va konfessional qatlami bilan ish olib boradigan sektalar ham mavjudligini qayd etish lozim.

Afsuski, yuqoridagi kabi ko'rinishlarda chiqadigan sektalar faoliyati natijasida bir qator salbiy, ba'zi hollarda fojiaiy hodisalar kelib chiqmoqda. Jumladan, o'tgan asrning 70-yillarida AQSHning San-Fransisko shahrida Jim Jons ismli shaxs bir necha ming kishilik mahalliy protestantlarni o'z ichiga olgan «Xalq

ibodatxonasi» nomli jamoa tuzishga erishadi. Sekta asoschisining turli «qiliq»lari shahar jamoatchiligiga ma'lum bo'lib qolgach, Jons «chirkinliklarga to'la shahar»dan ketib, Gayana changalzorlarida «Xudo Podshohligi»ni qurish lozimligini e'lon qiladi.

Diniy sektalar o'z maqsadlariga erishish uchun amal qiladigan qoidalar:

- insonning ma'naviy va jismoniy kamolatga erishishga bo'lgan intilishidan foydalanish;
- aholining diniy bilimlari pastligidan foydalanish;
- oxiratning yaqinligi bilan qo'rqitish asosan yoshlar va moddiy ehtiyojmand kimsalarni o'z ta'sirlariga olish;
- yashirin faoliyat olib borish va sekta ichida bo'layotgan voqealarning ko'pchilikka ma'lum bo'lib qolmasligini qattiq nazorat qilish.

1978 yili «Xudo Podshohligi»dagi holatni o'rgangani borgan AQSH Kongressi komissiyasi sekta izdoshlari «podshohlikda» juda og'ir sharoitlarda yashayotgani, ularga qullardek munosabatda bo'linayotgani, Jons barcha «banda»larini o'ziga ibodat qilishga majbur qilganiga guvoh bo'ladi. Kirdikorlari fosh bo'lib qolganini bilgan sekta rahbari bir kunning o'zida barcha izdoshlarini o'z jonlariga qasd qilishga majbur qiladi. Oqibatda Jonsga ishongan 912 kishi halok bo'ladi.

Shunga o'xshash holat AQSHning Texas shtatidagi Ueyko shahrida Devid Koresh tomonidan adventislik zahirida shakllantirilgan «Dovud avlodi» nomli sekta tarafdorlari bilan ham sodir etiladi. O'zini «Xaloskor» deb e'lon qilgan, jamoada o'zining mutlaq hokimiyatini o'rnatib, barchaga o'z mulkidek munosabatda bo'lgan sekta rahbari Ueyko shahrida qurilgan maxsus ranchoda izdoshlari bilan rohibona hayot kechiradi. 1993 yilda politsiya tomonidan uni qo'lga olish bo'yicha amalga oshirilgan tadbir davomida, qamalishni istamagan «payg'ambar» o'zi va barcha sekta a'zolari joylashgan ranchoni portlatib yuboradi. Oqibatda 100ga yaqin kishi, shu jumladan, 25 nafar bola halok bo'ladi.

Bunday sektalar qatoriga 1992 yilda Xitoyda Lyu Xunchji tomonidan tuzilgan va 2 milliondan ortiq tarafdori bo'lgan «Falungun» sektasini ham kiritish mumkin. Lyu Xunchji faqat o'zinigina zaminni halokatdan, kishilarni qiyinchiliklardan qutqaruvchi, jismoniy va ma'naviy yetuklikka boshlovchi, gunohlardan forig' qilishga qodir, deb hisoblaydi. Jannat faqat uning tarafdorlarigagina nasib qilarmish. Oxirat bilan qo'rqitish markaziy o'rinni egallagan Lyu Xunchji ta'limotiga ergashish 2000 dan ortiq kishining halok bo'lishi, yuzlab odamlarning ruhiy kasallikka chalinishiga sabab bo'lgan.

Buddizm doirasida shakllangan «Aum Sinrikyo»ning 1995 yilda Tokio metrosida tinch aholiga nisbatan gaz hujumi uyushtirishi oqibatida 12 kishi halok bo'lgani, AQSHda paydo bo'lgan «Osmon darvozasi» sektasi a'zolaridan 60 dan ortiq kishi o'z joniga qasd qilgani, Ugandada yuzaga kelgan «Xudoning o'nta buyrug'ini qayta tiklash harakati» sektasi qurbonlari soni 1000 dan ziyodni tashkil etgani ham bunday sektalar faoliyatining mudhish oqibatlaridan dalolat beradi.

Hozir ayrim rasmiy ro'yxatdan o'tgan yoki norasmiy faoliyat yuritayotgan noislomiy diniy jamoalarning vakillari tomonidan ham missionerlik faoliyati amalga

oshirilishi kuzatilmoqda. Missionerlar aksariyat holatlarda o'z jamoasiga jalb qilishda turli o'qish kurslarini ochib, o'z diniga targ'ib qilish, xorijga o'qishga yoki ishga jo'natish, yoz faslida bolalarni dam olish lagerlariga jalb qilish, hayriya yordam ko'rsatish, bepul tibbiy yordam berish va gazeta, jurnal, kitoblar tarqatish kabi usullardan foydalanmoqda. Ularning diniy ta'limotida Davlat ramzlarini humat qilish, Konstitutsion burchni bajargan holda harbiy xizmat o'tash, jamoat ishlarida qatnashish man etilgan. Bunday holat xalqimiz uchun noan'anaviy bo'lgan diniy jamoa va sekta vakillarining maqsadi jamiyatimiz a'zolarini fuqarolik faolligini so'ndirish va qaram qilib olishga yo'naltirilganidan yaqqol dalolat beradi. Shuningdek, ayrim noislomiy diniy jamoalarda ushbu jamoaga a'zo bo'lgan shaxs bilan oila qurishi, jamoadan tashqaridan kelayotgan barcha ma'lumotlarni yolg'on va zararli deb bilish belgilab qo'yilgan, ba'zilarida oila qurish umuman ma'qullanmay, ular daromadlarining deyarli barchasini ushbu jamoa rahbariyatiga topshirishi lozim. Ushbu faktlar mazkur diniy jamoalardagi tartib shaxs, oila va jamiyat uchun naqadar zararli ekanini tasdiqlaydi.

Umuman olganda, yuqoridagi kabi sektalar, missionerlik tashkilotlari faoliyatiga chek qo'yish bugungi kunning dolzarb vazifalaridan biri bo'lib qolmoqda. Bir qator mamlakatlarda sektalar va missionerlar faoliyati natijasida jabr ko'rganlarga moddiy va ma'naviy ko'mak berish maqsadida maxsus markazlarning tuzilgani, afsuski, yuqoridagi kabi holatlarning ko'payib borayotgani va xatarli ko'lam kasb etib, jamiyatdagi ijtimoiy-ma'naviy muhitga o'ta salbiy ta'sir ko'rsatayotganini kuzatamiz.

Shuningdek, missionerlikning milliy hayotga tahdidi xususida ham to'xtalib o'tish lozim. Sir emaski, din milliy ma'naviyatning tarkibiy qismi, millatni birlashtirib turuvchi muhim omillardan biri hisoblanadi. Bir tilda gaplashadigan, umumiy tarix va yagona davlatga ega bo'lgan, ammo turli dinlarga yoki diniy yo'nalishlarga e'tiqod qiladigan millatlar hamon ichki milliy birlikni ta'minlay olmayotgani, kichkina bir sabab qayta - qayta nizoli vaziyatlar va fuqarolar urushining kelib chiqishiga zamin yaratayotgani va mamlakatlar o'z taraqqiyotida o'nlab yillarga orqada qolib ketayotgani ham shunday xulosa chiqarish imkonini beradi.

Livan aholisining 90 foizdan ortig'ini arablar tashkil etadi. Rasmiy til arab tili hisoblanadi. Ammo livanliklarning bir qismi islomga (sunnii, shia, druz), qolgan qismi xristianlikka (maroniy, pravoslav, katolik) e'tiqod qilishi natijasida milliy birlikni ta'minlash qiyin kechmoqda. Mamlakatning amaldagi qonunchiligida davlat boshqaruv idoralarining diniy belgilar asosida shakllantirilishi mustahkamlab qo'yilgani esa, ko'pgina hollarda xilma-xil omillar ta'sirida uning to'laqonli faoliyatiga to'siq bo'lmoqda.

Musulmonlar va xristianlar o'rtasida vaqti-vaqti bilan kelib chiqayotgan fuqarolar urushi esa bu birlikni ta'minlashni yanada mushkillashtirayotgani fikrimizning isboti bo'la oladi.

Turli millat va din vakillari istiqomat qilib kelgan Yugoslaviyaning Serbiya, Sloveniya, Xorvatiya, Makedoniya, Chernogoriya, Bosniya va Gersegovina kabi

davlatlarga parchalanib ketgani ham etnokonfessional ziddiyatlar qanday og‘ir oqibatlariga olib kelishi mumkinligining hayotiy-amaliy ifodasidir.

Masalaning ana shu jihatiga e‘tibor berilsa, missionerlik harakatlari ortida diniy zaminda millatni ichidan bo‘lib tashlashga qaratilgan g‘arazli siyosiy maqsadlar yotganini va u keltirib chiqaradigan fojialarni anglab yetish mumkin.

Bu, missionerlar o‘z oldilariga qo‘ygan maqsadlarga erishadigan bo‘lsalar ular faoliyat olib borayotgan mamlakatda ham xalqning parokandalikka yuz tutishi va ma‘naviy tanazzulning kelib chiqishi mumkinligi haqida xulosa chiqarish imkonini beradi.

4. MISSIONERLIKKA QARSHI KURASHNING HUQUQIY-AMALIY ASOSLARI.

O‘zbekistonda mustaqillikning ilk yillaridanoq missionerlik va prozelitizmning salbiy oqibatlariga olib kelishini hisobga olgan holda bu borada tegishli qonuniy asoslar ishlab chiqildi. Qonunlarda missionerlik harakatlari taqiqlandi.

Ma‘lumki, «Vijdon erkinligi va diniy tashkilotlar to‘g‘risida»gi Qonun (yangi tahriri) kishilarning vijdon erkinligini huquqiy kafolatlash bilan birga diniy tashkilotlar faoliyatini muvofiqlashtirishga xizmat qiladigan hamda davlat va din munosabatlarini tartibga soladigan muhim hujjat hisoblanadi. Qonunga binoan «Bir diniy konfessiyadagi dindorlarni boshqasiga kiritishga qaratilgan xatti-harakatlar (prozelitizm), shuningdek boshqa har qanday missionerlik faoliyati man etiladi. Ushbu qoidaning buzilishiga aybdor bo‘lgan shaxslar qonun hujjatlarida belgilangan javobgarlikka tortiladilar» Mazkur moddadan kelib chiqib, «O‘zbekiston Respublikasining Ma‘muriy javobgarlik to‘g‘risidagi kodeksi»ga noqonuniy diniy xatti-harakatlarning oldini olish bilan bog‘liq bir qator moddalar kiritilgan. Jumladan:

- diniy mazmundagi materiallarni tarqatish maqsadida qonunga xilof ravishda tayyorlash, saqlash, O‘zbekiston Respublikasi hududiga olib kirish yoki tarqatish;
- diniy yig‘ilishlar, ko‘cha yurishlari va boshqa diniy marosimlar o‘tkazish qoidalarini buzish;
- O‘zbekiston Respublikasida g‘ayriqonuniy nodavlat notijorat tashkilotlari, oqimlar, sektalar faoliyatida qatnashishga undash;
- noqonuniy diniy faoliyat bilan shug‘ullanish;
- diniy tashkilotlar rahbarlarining mazkur tashkilotlar ustavini ro‘yxatdan o‘tkazishdan bosh tortishi;
- dindorlar va diniy tashkilotlar a‘zolari tomonidan bolalar va o‘smirlarning maxsus yig‘ilishlari, shuningdek diniy marosimga aloqasi bo‘lmagan mehnat, adabiyot va boshqa xildagi to‘garaklar hamda guruhlarini tashkil etish va o‘tkazish;
- bir konfessiyaga mansub dindorlarni boshqasiga kiritishga qaratilgan xatti-harakatlar (prozelitizm) va boshqa missionerlik faoliyati;
- maxsus diniy ma‘lumoti bo‘lmay turib va diniy tashkilot boshqaruvi markaziy organining ruxsatisiz diniy ta‘limotdan saboq berish, xuddi shuningdek

xususiylar tartibida diniylar ta'limotdan saboqlar berish bilan bog'liqlar harakatlalr sodir etilganda belgilangan eng kam ish haqlining tegishli miqdoridagi jarima solinishiga yoki belgilangan muddatga ma'muriylar qamoqqa olishga sabab bo'lishi haqidagi qoidalar mustahkamlar qo'yilganini ta'kidlash zarur.

Amaldagi qonunchiligimizga ko'ra, muayyan hollarda birinchi marta qonunni buzgan shaxs yoki tashkilotga ma'muriylar jazo qo'llaniladi. Agarda o'sha shaxs yoki tashkilot shundan keyin ham qonunni buzishda davom etsa, unga endi jinoyat kodeksidagi choralalr qo'llaniladi. Masalan, «O'zbekiston Respublikasining Jinoyat kodeksi» normalariga ko'ra, «O'zbekiston Respublikasining Ma'muriylar javobgarlik to'g'risidagi kodeksi»ning yuqorida qayd etilgan bandlaridagi harakatlalr ma'muriylar jazo qo'llangandan keyin yana sodir etilsa, bu «O'zbekiston Respublikasining Ma'muriylar javobgarlik to'g'risidagi kodeksi»da belgilanganidan ko'ra og'irroqlar jazolar qo'llanishiga olib keladi.

Shu bilan birga, «O'zbekiston Respublikasining Jinoyat kodeksi»da «O'zbekiston Respublikasining Ma'muriylar javobgarlik to'g'risidagi kodeksi»da nazarda tutilmagan bir qator harakatlalr uchun ham jazolar belgilanganini qayd etish zarur. Jumladan:

- voyaga yetmagan bolalarni diniylar tashkilotlarga jalb etish;
- voyaga yetmagan bolalarni ularning ixtiyoriga, ota-onalari yoki ularning o'rnini bosuvchil shaxslar ixtiyoriga zid tarzda dinga o'qitish;
- dindorlardan majburiylar yig'im undirish va soliq olish;
- diniylar ta'lim olishda hamda fuqaro dinga nisbatan, dinga e'tiqod qilish yoki e'tiqod qilmaslikka nisbatan, ibodat qilishda, diniylar rasm-rusumlalr va marosimlarda qatnashish yoki qatnashmaslikka nisbatan o'z munosabatini belgilayotgan paytda majburlash bilan bog'liqlar diniylar faoliylar yuritish;
- g'ayriqonuniylar jamoat birlashmalari yoki diniylar tashkilotlarni qonunga xilof ravishda tuzish yoki ularning faoliylarini tiklash;
- g'ayriqonuniylar jamoat birlashmalari yoki tashkilotlari faoliylarida faol qatnashish bilan bog'liqlar harakatlalr belgilangan eng kam ish haqlining tegishli miqdorida jarima solinishiga yoki belgilangan muddatga axloqlar tuzatish ishlari, yoki qamoqlar yohud ozodlikdan mahrum qilish bilan jazolanishi belgilab qo'yilgan.

Mamlakatimizda missionerlik va prozelitizmning oldini olish, ayniqsa yoshlarni bunday zararli oqimlar domiga tushib qolishlarining oldini olish bo'yicha tizimli chora-tadbirlalr amalga oshirishni taqozo qilmoqda. Bu vazifani muvaffaqiyatli hal etishda yosh avlodni hozirgi davrda mamlakatimizda din sohasida sodir bo'layotgan o'zgarishlalr, yaratilgan imkoniyatlalr bilan muntazam asosda tanishtirib borish muhim ahamiyatga ega.

Shu bilan birga, qiziqishlalr, bilim darajalarini inobatga olgan va differensial yondashgan holda yoshlarning din, shu jumladan, xalqimiz asrlar davomida e'tiqod qilib kelgan islom dini haqidagi bilimlarni va milliy-diniylar an'analar asoslarini sog'lom asosda egallashlariga ko'maklashish ham bugungi kunning dolzarb vazifalaridan biri bo'lib qolmoqda.

Bunday bilimlalr obyektiv bo'lishi, voqelikni to'g'ri va to'liqlar aks ettirishi va o'z mohiyatiga ko'ra, Vatan va millat manfaatlari bilan uzviylar bog'liqlar bo'lmog'i

kerak. Yoshlarimizning missionerlikning mohiyati haqida xolis va yetarli bilimga ega bo'lishlari unga qarshi immunitetni shakllantirishning asosiy shartlaridan biri hisoblanadi.

Tahlillar hech bir mintaq, hech bir davlat bunday tahdiddan xoli emasligini ko'rsatadi. Bunday holatlarning oldini olish uchun esa missionerlikning mohiyatini to'g'ri va chuqurroq anglash, uni bartaraf etish yo'lida maqsadli, tizimli va tadrijiy faoliyat olib borish zarur bo'ladi. Egallangan bilimlar qanchalik xolis va chuqur bo'lsa, uning zahirida yuzaga keladigan baholar, qadriyatlar ham shunchalik mustahkam bo'ladi. Shakllangan qadriyatlar tizimi esa turli tahdidlarning oldini olishga xizmat qiladi.

Mavzu bo'yicha savollar

1. Missionerlik va prozelitizm so'zlarining mazmunmohiyati nimada?
2. Missionerlik tashkilotlari asosan qanday maqsadlarni ko'zlaydi?
3. Zamonaviy sektalar tomonidan missionerlik faoliyatini olib borishda qanday uslublardan foydalanilmoqda?

Mustaqil ish topshiriqlari

1. Missionerlik va prozelitizm ma'naviy tahdid sifatida.
2. Missionerlikning vujudga kelish va rivojlanish tarixi.
3. Missionerlikka qarshi kurashda davlat va jamoat tashkilotlari, xususan mahallaning o'rni.

Adabiyotlar

1. Missionerlik: kecha va bugun. - Toshkent: «Toshkent islom universiteti» nashriyot-matbaa birlashmasi, 2008. - 64 b.
2. Shermuhammedov K., Karimov J., Najmiddinov J. Diniy ekstremizm va terrorizmga qarshi kurashning ma'naviy ma'rifiy asoslari. – Toshkent: «Movarounnahr» nashriyoti, 2016. – 224 b.
3. Missionerlik: mohiyat, maqsadlar, oqibatlar va oldini olish yo'llari. - Toshkent: «Toshkent islom universiteti» nashriyot-matbaa birlashmasi, 2017. - 200 b. (A.Achilidiev bilan hammualliflikda)